

Bilanční rozhovor - 2. část

Setkání s evropskou a světovou církví

1) Vy jste patřil (mj. díky hnutí fokoláre) k té menšině kněží, kterým se podařilo udržovat i jakési kontakty s církví za „železnou oponou“. Přesto – bylo pak setkání s její realitou po roce 1990 pro Vás v něčem překvapivé?

Pravidelným častým kontaktem s kněžími v bývalé NDR jsme měli jakýsi bližší vhléd do poměrů na Západě, poněvadž tam přicházeli, i když sporadicky, kněží z druhé strany a někdy nám dělali „školení“. A pak jsme měli přes Sankt Benno Verlag v Lipsku kontakt se západní teologickou literaturou, takže jsme nijak zvláště překvapeni nebyli. Nejsilnější zkušenost ze setkání těchto dvou „tváří církve“ bylo na půdě CCEE, tj. Rady evropských biskupských konferencí, kde jsem se stal v roce 1993 prezidentem. Zpočátku se tam ukazoval dvojitý pohled. Někteří měli na nás pohled jako na slavné mučedníky, druzí se na nás dívali po stránce církevní jako na příchozí z „rozvojových“ zemí. Ale také z naší strany, zvláště z oblastí ještě východněji od nás, přicházeli někteří, kteří chtěli jako apoštolové „správného křesťanského života“, poučovat ten „zkažený západní svět“... Ale brzy se v dialogu postupně srovnávaly pohledy a nastala spíše bratrská obohacující výměna.

2) A co bylo překvapivé pro naše partnery ze zemí, které si bloudění komunismem ušetřily, když se setkali s realitou našeho křesťanského života?

Pro ně bylo více věcí překvapivých. Např. systém rafinovaného a skrytého útlaku, který komunisté praktikovali – zvláště to, že přesně rozpoznávali, co je v církvi nejdůležitější a na to se zaměřili, totiž společenství a jednota církve. A i naše následné „řešení“: v situaci, kdy komunisté prioritně odstraňovali biskupy jako nositele jednoty a důsledně oddělovali kněze a laiky a pronásledovali vytváření společenství, pak často docházelo k vytváření společenství i bez kněze a bez eucharistie, ale kolem Písma. Takže při chybějících strukturách jsme se soustřeďovali na život z evangelia a na zkušenost se slovem Božím, což v katolické církvi zdaleka nebyvalo běžné. Zvláště mládež prostě nemohla žít bez společenství a skrytě, v podzemí, se setkávala i za cenu nebezpečí odhalení. A to s sebou neslo i onu cennou zkušenost Božího působení v reálném životě.

3) Byl jste podvkrát zvolen předsedou Rady evropských biskupských konferencí. Co pokládáte za úspěchy tohoto svého působení?

S mým příchodem v roce 1993, ale nebyla to má zásluha, se CCEE stalo oficiálním orgánem, kde členy se stali předsedové biskupských konferencí. Před tím byli členy jen více či méně dobrovolní delegáti biskupských konferencí. Dvakrát jsme mezi biskupy z bývalých komunistických zemí organizovali výměnu zkušeností s komunistickým režimem, a také odborné „školení“ nově vysvěcených biskupů za posledních 5 let a předávání zkušeností (později to převzala kongregace pro biskupy). Na poli ekumenismu jsme udržovali kontakt s EKD, což je sdružení některých protestantských církví v Evropě. Členové v tomto seskupení byli extrémně levicově zaměřeni a bylo třeba tuto orientaci, do které nás chtěli vtahovat, poněkud brzdit. Z této snahy jsem pak inicioval vytvoření dokumentu o vzájemných ekumenických vztazích – *Charta ecumenica* – která dávala základ korektním vztahům. Podepsali ji i zástupci dalších nekatolických církví. Její podpis byl mým závěrečným činem v mém funkčním období v roce 2001.

4) Před dvaceti lety se začínal i v západní Evropě projevovat silný sekularizační vývoj. Jak na něj podle Vás dokázaly místní církve reagovat? Statistická data, která o situaci katolíků i jiných křesťanských společenství na západě dnes máme, naznačují, že se blíží spíš nám.

Sekularizace je velkým znamením doby. Na jednu stranu rušila nosnou sílu veřejného křesťanského prostředí, což jistě samo o sobě není nic žádoucího, ale na druhou stranu vyžadovala vzít svou víru jako alternativní styl života plně na vlastní zodpovědnost a žít ji naplno. V tom by se mohla církev na Západě učit z naší zkušenosti, když vnější struktury a nástroje v životě církve byly režimem „suspendovány“ a tak byly neúčinné. Do situace sekularizace pak vyvolával Duch svatý v církvi tzv. nová církevní hnutí, která vlastně přinášela na zesvětštění veřejného života, individualismus a konzumní orientaci účinný lék: spojoval je akcent na žití evangelia naplno, vzájemná láska a jednota, otevřenost ke světu a vnášení do všech oblastí světa pomocí zkušenosti a nenásilně jako svědectví nabídku evangelia. Ne všude ovšem v západních zemích pochopili tato významná a účinná znamení...

5) Inspiroval jste se při svém působení něčím konkrétním z toho, co jste „potkal“ u našich evropských křesťanských přátel?

Přede vším jsem pochopil, že se nedá hovořit obecně o „pokleslém“ způsobu křesťanského života na Západě, poněvadž jsem tam vícekrát prožil v různých společenstvích velmi silné duchovní společenství. A pak jsem se setkal s tím velkým fenoménem nových církevních hnutí a opravdovým křesťanstvím vnášeným do nejrůznějších oblastí života, do ekonomie, do umění, politiky atd. Všiml jsem si, zvláště u křesťanů v Německu, do jaké šíře měli zorganizovanou solidaritu své hospodářsky

silné situace s národy chudými, zejména v Africe. Jde o iniciativy známé pod názvy Adveniat, Misereor a Renovabis. Proto jsme se snažili hned od začátku nestát tu jako chudí příbuzní bohatého Západu s nataženou rukou, ale snažili jsme se dívat po těch křesťanech, kteří jsou daleko chudší a hned pomáhat.

Ne všechno se ale dalo přebírat. Například nás na začátku někteří přátelé ze Západu nabádali k zakládání nejrůznějších struktur a spolků – podobně jako je to u nich. Ale brzy jsem postřehl, že pro nás tudy cesta nevede, protože jsme měli úplně jinou situaci. Za komunismu jsme museli zůstat roztráštěni do malých skupin, takže bylo nutné být a pracovat co nejvíc spolu a nechat struktury a spolky vyrůstat z potřeb života. Inspirující byla pro nás – zvláště ve Francii – jejich mediální aktivita, například diecézní rádia. Proto tehdy k nám přišel mediální expert P. Noël Choux a pomáhal v oblasti médií. Jeho přičiněním vzniklo několik filmů, např. Broučci, a další prostředky s náboženskou tematikou, které fungují dodneška.

6) *Vy jste jistě navázal řadu kontaktů, mnohdy nejen „funkčních“. Kdo Vám byl či je z představitelů evropských církví zvláště blízký?*

Byl a dosud je to zvláště milánský kardinál Carlo M. Martini, jehož jsem vystřídal ve vedení CCEE, a pak německý kardinál Karl Lehmann, který byl dlouhá léta mým zástupcem v CCEE. Velice blízký duchovně jsem byl významnému teologovi Klausovi Hemmerlemu. Byli jsme velcí přátelé. On byl duchovním moderátorem biskupů, přátel Díla Mariina. Po jeho smrti v roce 1994 jsem převzal jeho štafetu...

7) *Pokládáte integrační proces Evropské unie za v zásadě příznivý pro křesťanský život u nás i v Evropě, nebo ne?*

Integrační proces v Evropě odpovídá současným „znamením časů“, která ukazují na propojování a sblížování jedinců i národů. Je to myšlenka, která odpovídá evangeliu – „aby všichni jedno byli“. S touto ideou se setkal a jí podstatně zasvětil svůj život už můj dávný předchůdce sv. Vojtěch, když ve spolupráci s císařem Otou III. chtěl pomáhat budovat „jednotnou Evropu“ své doby na křesťanských základech. A ostatně ideu jednotné Evropy vytvořili velcí křesťanští politici po druhé světové válce a chtěli ji rovněž budovat na křesťanských základech. Vždyť dodneška vlaje nad Evropou biblické mariánské znamení na evropské vlajce...

Něco jiného je, že pozdější vývoj v Evropě se stále více odchyloval od pevných duchovních základů, stále více se sekularizoval a dnes náš světadíl nemá pevné duchovní a morální základy. Pokládám ale za nutné znovu a znovu zdůrazňovat, že tím není vinna Evropská unie, ale Evropané. A myslím, že už je to zcela jasně vidět – ostatně i Václav Havel na to tolikrát upozorňoval – bez duchovních základů je budování EU a její jednoty zcela iluzorní. A nezbyvá mi než potvrdit, že Evropa bude pykat za opuštění svých duchovních základů a že je poslední období, které nepotrvá desítky let, kdy snad ještě má šanci s tím něco udělat.

8) *Čím si myslíte, že můžeme my, jako čeští katolíci, té dnešní Evropě přispět?*

Svou zkušeností s komunismem a stejně tak i na zkušenosti se svobodnou společností, kterou jsme začali budovat po pádu komunismu na demokratických základech – ukázat, že život společnosti bez základních duchovních hodnot je v nebezpečí a trvale neobstojí. Volný trh ani svoboda bez odpovědnosti jako základ společnosti nestačí. Ani demokracie sama není samospasitelná, není-li zakotvena v Bohu. Tohle věděl T. G. Masaryk a bohužel jsme na to po roce 1990 nenavázali. Mám zkušenost z mnoha přednášek v západní Evropě po pádu komunismu, jak posluchači toto svědectví brali. Jde o to, abychom je opravdu vážně brali i my sami. Pak můžeme být přesvědčivými svědky toho, že obstát může jen takové dílo, které se pevně opírá o Kristův kříž. Obstojí právě proto, že odtud vychází tolik potřebná naděje.

9) *Jaký názor máte na vývoj katolického křesťanství v mimoevropských zemích? Setkal jste se tam s něčím zvláště inspirativním?*

Uvedu dva příklady. Ten první je z Afriky, ze státu Kamerun, z města Fontem, kde slouží náš kněz MUDr. František Slavíček. Tam žije kmen Bangwa. Před 40 léty vymíral na dětskou úmrtnost. V době koncilu se jejich král obrátil na katolické biskupy s prosbou, aby prosili svého Boha, aby jim pomohl. Prosba se dostala také mj. ke Chiaře Lubichové. Ta tam poslala malou skupinu lékařů – fokolarínů. Ti svou láskou získali důvěru krále i celého kmene a svou lékařskou pomocí zachránili kmen před vymřením. Postupně, aniž vytvářeli nějaký tlak, jen příkladem života oněch fokolarínů, se obrátil ke křesťanství král i jeho lid i další spřízněné klany a žijí radostně křesťanství.

Druhý příklad je z Asie. Když jsem navštívil své přátele v Jižní Koreji, viděl jsem obrovský rozmach křesťanství a uvědomil jsem si, že tento růst vychází z krve a věrnosti mnoha mučedníků za pronásledování křesťanů v 19. století. Pro nás je to působivé svědectví, že právě z oběti může vyrůstat a šířit se křesťanství.

10) *Těžiště křesťanského světa se čím dál tím jasněji přesouvá do Jižní Ameriky, Afriky, dnes i do Asie. Co si myslíte, že to bude znamenat pro nás, evropské křesťany?*

Vidíme už dnes setkání křesťanství s novými kulturami, že i v nich funguje jádro křesťanství – vzájemná láska, společenství, ve kterém mají laici své důležité místo, více než v Evropě, smysl pro oběť a celá řada přirozených vlastností, které tamní národy mají nepokažené, nedeformované moderní kulturou bez hodnot. Myslím tedy, že nám to nabízí dvojí. Jednak nás to odkazuje do patřičných mezí civilizačně, kulturně i nábožensky: nejsme ve všem mistři světa. Můžeme a máme se v mnohém stále co učit. Jednak to znamená šanci dostat se z různých slepých uliček, do kterých jsme v evropském pojetí křesťanství někdy dospěli ve snaze vytvořit z něj logicky „neprůstřelný“ systém. Od toho nás může jejich pohled – v mnohém bližší pohledu Ježíše Nazaretského – osvobodit. Současně to může vést k tomu, že budeme více zataženi do debaty o osudu Evropy, protože všechny zásadní evropská témata – jedinečnost lidské bytosti a její svoboda, lidská práva, solidarita, zodpovědnost za stvoření – jsou ve svém jádru tématy křesťanskými.

11) Co se Vám vybaví jako hlavní určující charakteristika jednotlivých papežů od koncilu až k dnešku?

Jan XXIII. je typickým příkladem, jak Bůh řídí svou církev. „Lidé“ ho zvolili jako papeže pro „přechodnou“ dobu, ale Bůh to vše obrátil a Jan XXIII. se stal opravdu papežem „přechodu“ – zahájil koncil, který přehodil výhybky církve v moderní době. Se svým prostým a pokorným duchem zahájil velkou revoluci v církvi, Boží revoluci. Papež Pavel VI. začal uskutečňovat závěry koncilu, liturgii, synodalitu a nesl za to kříž nepochopení koncilu. Čelil různým jeho překrouceným interpretacím. Jan Pavel II. byl charismatický papež znalý komunismu z vlastní zkušenosti a měl sám značný podíl na jeho pádu. Muž s uměleckými a hereckými vlohami, který dovedl pracovat s medií a s „masami“. Papež otevřený světu, který se hodně přibližoval širokým vrstvám. Papež cestovatel. A Benedikt XVI.? Se svou profesorskou minulostí nezůstal trčet za katedrou, ale využil své velké teologické fundovanosti k hlásání základních pravd víry srozumitelným způsobem nejen věřícím, ale dnešnímu světu – zvláště svými encyklikami.

12) Myslíte si, že dnešní forma řízení katolické církve na celosvětové úrovni odpovídá požadavkům a možnostem 21. století? V čem jsou její silné stránky – a v čem slabé?

Myslím, že důležitou skutečností v současné církvi je synodalita, tedy že se representanti biskupů celého světa podílejí na řešení celocírkevních problémů na synodách, které se konají každých pět let. Navíc se konají kontinentální synody. Papež cestuje a navštěvuje církve v jednotlivých kontinentech a zemích. Posynodální dokumenty jsou důležitým vodítkem rozvoje církevního života. V kontinentech existují pastorační kontinentální „Rady“ biskupských konferencí. To, co vidím jako minus, je malá propojenost a spolupráce v římské kurii. Ukázalo se to například nedávno při některých kauzách, např. apoštolský list *Dominus Jesus*“, který se měl původně týkat situace na Dálném východě, ale byly k tomu připojeny otázky ekumenismu v Evropě bez velké konzultace s papežskou radou pro jednotu církve. Nebo nedávná velká kauza sněti exkomunikace z lefebvristů a otázka popírače holokaustu Williamsona. To, co se mi zdá trochu nedostatečné, je uvádění všech těch dokumentů (kterých je někdy příliš, jak si stěžují často na synodách sami biskupové) do praktického života církve „v terénu“. To ovšem záleží na nás všech.

13) Před poslední volbou papeže se jednu dobu spekulovalo i o Vás jako možném kandidátu. Nepochybují, že jste rád, že volba padla na někoho jiného. Představte si ale, že byste skutečně měl zasednout na Petrův stolec – co byste pokládal za svůj ústřední úkol?

Každý, kdo vstupoval do konkláve, byl kandidát. Ale reálné to bylo podle Ducha sv. u těch, kteří už i „vnějšně“ viděno, „na to měli“. A pokud jde o to, co je dnes hlavní úkol a priorita papežství, pak je to určitě jednotu křesťanů a dialog se světem. Tedy – příprava na přinášení evangelia našemu světu. Myslím tedy to, co právě papež Benedikt tak úžasně dělá.“

Ekumena a mezináboženský dialog

14) Podpora ekumenických vztahů nepochybně patřila k neúspěšnějším rovinám Vašeho působení. Co bylo Vaším nejhlubším motivem k tomu, že jste si zvolil za své heslo „Aby všichni jedno byli“? Bylo právě ono Vším „motorem“ k rozvíjení ekumeny?

Nejhlubším motivem mých ekumenických snah byla ta skutečnost, že – ještě než jsem vstoupil do semináře – jsem poznal spiritualitu jednoty, tedy Díla Mariina. Zasáhla mě Ježíšova velebnějšská modlitba za jednotu těch, kteří uvěří, i celého světa. Bylo to logické překročení snah o jednotu jen uvnitř církve. V Hnutí fokoláre jsem se setkal se široce založenými snahami a velkou prací pro jednotu křesťanů. Výrazné konkrétní zkušenosti v této oblasti ve mně stále více prohlubovaly úsilí a touhu po práci v duchu Ježíšovy modlitby. Na mezinárodním fóru každoročně organizuji na různých místech Evropy setkávání biskupů aspoň z 25–30 různých křesťanských církví, na kterých se podílí zhruba 50–60 biskupů.

15) Co se z Vašeho hlediska zatím v oblasti křesťanské ekumeny – tedy cesty k jednotě – podařilo? A co zatím ne?

Velice významným krokem na cestě ekumenismu bylo podepsání společného Prohlášení o ospravedlnění zástupci katolické církve a Světového svazu luteránů v Augsburgu v roce 1999. Snahy papeže Jana Pavla II. o jednotu křesťanů pokračují a jsou velmi intenzivní i za Benedikta XVI. Zvláště v poslední době přijetí mnoha anglikánů a vytvoření zvláštní struktury pro ně je velkým slibným krokem k jednotě.

Naše neoficiální ekumenická setkávání ukazují, že jednotu je možná v mnoha směrech. My si uvědomujeme, že máme společné Písmo sv. a mnohdy k sobě máme s bratřími z různých církví blíže než s nějakými „nezávislými“ exegety katolickými. Tedy slovo Boží, Ježíšovu přítomnost podle jeho ubezpečení: „Kde jsou dva nebo tři v mém jménu, já jsem uprostřed nich.“ Tato přítomnost je reálná. Máme společnou lásku Ducha sv. rozlitého v našich srdcích. Máme společnou modlitbu, kterou nám zanechal sám Ježíš, máme přinejmenším apoštolské vyznání víry, které můžeme společně vyznávat... Máme i společnou bolest, že nemůžeme ještě slavit spolu eucharistii, když jsme takto hluboce jedno, když jsme jakoby jednou církví, jak to vždy cítíme. A vždy si říkáme, že společné nebo smíšené církevní teologické komise by napřed měly žít v tom duchu, jak to zakoušíme my, a jsme přesvědčeni, že by pak i jejich práce šla rychleji kupředu. Otázky, které stále čekají na řešení, jsou chápání církve a z toho plynoucí i pojetí kněžství nebo pojetí papežství.

16) Jak by vůbec podle Vašeho názoru ta optimální podoba sjednocení křesťanů měla vypadat?

K tomu napsal Jan Pavel II. ve své knize „Překročit práh naděje“, že sjednocení nebude znamenat, že ti ostatní vstoupí do katolické církve, ale že Bůh je ve své všemohoucnosti schopen způsobit, aby setkání různých církevních zkušeností, které jednotlivé církve udělaly ve svém odštěpení, které Bůh pro naše hříchy dopustil, budou moci být vzájemným obohacením. Že jednotu nebude uniformita, ale pluralita tradic.

17) Do jaké míry se do té vaší představy promítá zkušenost z mnoha let v roli moderátora ekumeny v rámci společenství biskupů hnutí fokoláre, kde jsou i nekatolíci?

Výše citovaný názor Jana Pavla II. jsem vzal zcela za svůj. Můj „ekumenismus“ vyrůstá právě ze zkušenosti s každoročním setkáváním nejrůznějších církví a z našeho společného života, ve kterém se vzájemně lépe poznáváme v ochotě vidět nejen dobrou vůli těch druhých, ale také to dobré, co u nich skutečně je.

18) Vy se dlouhodobě a významně též angažujete v křesťansko-židovském dialogu. Byl jste jedním z prvních, kdo se ozval, když čeští neonacisté chtěli manifestovat svou sílu pochodem skrz Pražské židovské město při výročí Křištlákové noci před dvěma lety. Z čeho pramení tento Váš smysl pro „starší židovské bratry ve víře“?

Druhý vatikánský koncil otevřel rozhodným způsobem tuto cestu, poslední papežové udělali na ní velké kroky. Spiritualita jednoty myslí velmi silně právě i na ty, kteří byli prvními adresáty Božího zjevení, a rozvíjí hlubší kontakty s nimi. Slavné je setkání zakladatelky hnutí fokoláre Chiary Lubichové s velmi významnou komunitou afroamerických židů, vedených známým lídrem Mohamedem D.W.D. v New Yorku před řadou let. Chiara k nim mluvila. A tyto intenzivní kontakty trvají.

19) Je Vám blízký některý z židovských myslitelů? A čím?

Věřící židovský myslitel E. Lévinas, který žil ve Francii a zemřel roku 1995. K nám ho uváděla zejména současná česká filosofka Jolana Poláková a také částečně dlouho v exilu působící filosof Karel Vrána. Spolu s u nás známějším Martinem Buberem vyšli z okruhu fenomenologů Martina Heideggera a Edmunda Husserla, ale posléze se stali výraznými představiteli dialogického personalismu – tedy filosofie, která velmi těsně vychází z biblického pojetí skutečnosti. Na křesťanské straně k nim měli blízko zvláště Romano Guardini nebo Gabriel Marcel, u nás například Josef Zvěřina. Mně se na nich líbí, že hledají nové cesty a nezůstávají jen na tradičních pozicích středověké filosofie. Z hlediska spirituality fokoláre je mi zvláště blízké Lévinasovo zdůraznění primátu „druhého“ – jeho nárok je důležitější než můj. Skrze tvář „druhého“, našeho bližního, nás oslovuje sám absolutní Druhý – Bůh – a naléhavě pro něj žádá lásku.

20) Jaké by podle Vás mělo být řešení bolestného problému Palestiny?

Chápu, že původní obyvatelé Palestiny s hlavním svatým městem Jeruzalémem jsou Židé. Celý Starý zákon to požehnává a silně potvrzuje. Je rovněž pravda, že také muslimové ta místa, i když druhotně, obývají dlouho. Já si myslím, že by se vzájemně měli dohodnout, že židovským hlavním městem bude Jeruzalém a určitá území Palestiny budou ponechána muslimům s mezinárodními garancemi, že islám Židy nebude ohrožovat.

21) Myslíte si, že islám ohrožuje Evropu? A křesťanství?

Jedna věc je otázka imigrace, v níž muslimové získávají většinu nejen ve školách, protože muslimské rodiny mají hodně dětí, ale i v městech. A mají perspektivu růstu. Takže tady je matematika jednoduchá. Systematickým vyprazdňováním křesťanského obsahu života Evropanů se vytváří prázdný prostor, který oni snadno zaplňují. Evropa zapřela své křesťanské kořeny, ze kterých vyrostla a které

by jí mohly dát sílu čelit nebezpečí, že bude „dobyta“ muslimy, jak se to ostatně už postupně děje. Válečnými zbraněmi islám Evropu na konci středověku a začátkem novověku nedobyl. Tehdy je křesťané přemohli. Dnes, kdy se bojuje zbraněmi „duchovními“, které Evropa nemá, a muslimové jsou jimi dokonale vyzbrojeni, je pád Evropy hrozící. Muslimové sem jdou jistě z mnoha důvodů. Mají i jeden náboženský – přinášet do pohanského prostředí Evropy, do jejího bezbožeckého stylu života – jak říkají – duchovní hodnoty víry v Boha.

Takže je nutno počítat s tím, že pokud se nezmění vztah Evropy k vlastním kořenům, že se Evropa bude islamizovat. Jednostranně absolutizovaná lidská práva k tomu ještě více otevírají dveře. Na křesťanství islám vytváří tlak, abychom žili svou víru naplno. Je to jedno ze znamení doby, která vyzívá.

22) Podle demografických ukazatelů je řada západoevropských zemí – Nizozemí, Švédsko, Belgie, ale i Spolková republika či Velká Británie – na cestě k tomu, že za pár desítek let budou většinou islámskými. O čem to podle Vás svědčí?

Ta většina zatím není vytvářena konverzí, ale přistěhovalectvím a podstatně vyšší porodností. Ale v budoucnosti může přijít i vlna konverzí k islámu. A svědčí to o tom, co jsem říkal před chvílí: duchovní prázdnota převládajícího životního stylu kdysi křesťanské Evropy. Individualismus, který není ochotný a mnohdy už ani schopný přinášet oběti. Už na samotné slovo „obět“ je alergický. Pokud se křesťané „neprobudí“, může docházet k islamizaci života, před kterou křesťanství nebude mít sílu vtiskovat životu lidí a natož společnosti svůj charakter.

23) Nepřipadne nakonec křesťanům úloha být tlumočníky mezi expandující islámskou evropskou většinou a uvádající sekulární menšinou? Nebyl by to skutečně paradoxní výsledek novověkého vývoje?

To je otázka. Každopádně by to muselo být křesťanství živé, které by budilo u muslimů respekt, a současně křesťanství uchováující nejlepší plody evropské civilizace – smysl pro lidskou důstojnost, jedinečnost, svobodu, pro spolupráci s Bohem na proměně světa. Paradox by to jistě byl, když uvážíme ambice, s nimiž vstupoval na scénu dějin novověk. A tane mi tu na mysli známý verš žalmu: „Nestavili dům Hospodin, nadarmo se namáhají stavitelé. Nestřeží-li město Hospodin, nadarmo bdí strážný.“ (Ž 127,1)

24) Zejména po roce 1990 byl u nás dost módní buddhismus. Skuteční buddhisté ze zemí, kde je tato spirituální cesta doma, přitom sami varují před jeho povrchním přejímáním v Evropě. Myslíte si, že přesto může buddhismus něčím inspirovat i nás, evropské křesťany?

Je sice pravda, že buddhismus je naší evropské mentalitě a kultuře trochu vzdálen, ale duchovní vakuum, které opouštěné křesťanství vytváří, může přispět k tomu, že lidé hledající určité duchovní naplnění, budou sahat i po buddhismu. Bůh křesťanský je především Bůh osobní, naše víra je konkrétnější a silnější, pokud je žitá.

Začátkem dialogu s buddhisty bylo setkání Chiary Lubichové s Nikkyem Niwanem v roce 1979. Niwano ji poté pozval do Japonska, aby se setkala s členy laického buddhistického hnutí Riššó koseikai, které založil a k němuž se dnes v Japonsku hlásí přes 6 milionů lidí. V roce 1981 tedy Chiara Lubichová navštívila Tokio, kde hovořila o své duchovní zkušenosti k dvanácti tisícům buddhistů, shromážděným v chrámu hnutí Riššó koseikai. Od té doby se datuje intenzivní spolupráce mezi těmito hnutími nejen v duchovní, ale i například v sociální oblasti. Na přelomu let 1996 a 1997 Chiara Lubichová navštívila Thajsko, kde se setkala s řadou významných buddhistických osobností, včetně Velkého mistra Ajahna Thonga. V Thajsku hovořila na buddhistické univerzitě ve městě Chiang Mai a rovněž - jako první žena i první křesťanka v historii - v klášteře vipassanové meditace Wat Rampoeng ... U buddhistů lze najít pozoruhodné paralely s křesťanstvím zejména ve spirituální oblasti, v důrazu na meditaci a askezi.